

“Найскладніше почати діяти, все інше залежить тільки від наполегливості”, – **Амелія Ергарт.**

“Логіка може привести вас від пункту “А” до пункту “Б”, а уява – куди завгодно”, – **Альберт Айнштайн.**

“У моєму словнику немає слова “неможливо””, –
Наполеон Бонапарт.

“Недостатньо тільки отримати знання; їх треба застосувати.
Недостатньо тільки бажати; треба діяти”, –
Йоганн Вольфганг фон Гете.

“Краще бути впевненим в хорошому результаті, ніж
сподіватися на відмінний”, – **Воррен Баффетт.**

“Деякі речі можуть заволодіти вашою увагою, але краще
зосередьтеся на тих, які заволодівають вашим серцем”, –
Індійська мудрість.

Ваш мозок може все. Абсолютно все. Головне, переконати
себе в цьому. Руки не знають, що вони не вміють
віджиматися, ноги не знають, що вони слабкі. Це знає ваш
мозок. Переконавши себе в тому, що ви можете все, ви
зможете дійсно все, – **Роберт Кіосакі**

Сьогодні ніколи не повториться! Дійте!

ЕСЕ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

Час потребує виховання активної особистості, яка вміє не тільки знайти інформацію, а й грамотно, зв'язно, логічно, дохідливо й чітко сформулювати свою думку щодо будь-якого питання. Найбільш вдалим жанром письмової роботи, що сприяє розвитку креативних умінь учнів, є есе. Такий вид роботи в першу чергу спрямований на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, розвитку творчого потенціалу особистостей та продуктивного, критичного їхнього мислення. Залучаючи школярів до написання есе, учитель розвиває їхнє самостійне мислення, навчає чітко й грамотно формулювати власні думки, структурувати інформацію, установлювати причиново-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, удосконалювати стиль письма тощо.

Есе сприяє розвитку в учнів соціального та емоційного інтелекту. Для передання особистісного сприйняття світу автор такого твору може наводити приклади, проводити паралелі, добирати аналогії, використовувати різноманітні асоціації, проявити уяву й фантазію. Текст може містити авторські роздуми, ліричні відступи, описи тощо. Більш ефективним є есе, якщо в ньому наявні несподівані повороти думки та непередбачувані висновки.

Таким чином, есе – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію і виражає підкреслено індивідуальну точку зору автора та враження з конкретного приводу чи питання й не претендує на вичерпне та визначальне трактування теми. Завданням есе, на відміну від розповіді, є інформація або пояснення, а не драматичне зображення або переказ якої-небудь життєвої ситуації. Есе досягає своєї мети за допомогою прямого авторського вислову, для чого не вимагається створення ні вигаданих персонажів, ні сюжету, що пов'язує їх. Це твір, який базується на творчому підході людини до розкриття поставленої в початковому тексті завдання, яке необхідно підтверджувати аргументами і фактами.

Як жанр критики та публіцистики, есе передбачає новий, суб'єктивно забарвлений виклад про що-небудь і може мати філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний, белетристичний характер. Його мета полягає в розвитку навичок самостійного творчого мислення та письмового викладу власних думок.

Визначальними рисами есе, як правило, є невеликий обсяг, конкретна тема, дана в підкреслено суб'єктивному її тлумаченні, довільна композиція, незвичайна манера мислення. Стиль есе відрізняється образністю, афористичністю, використанням свіжих метафор, нових поетичних образів, свідомою настановою на розмовну інтонацію та лексику. На перший план виступає особистість автора.

Відмінності есе від інших жанрів письмових робіт

Особливості деяких видів письмових робіт	Особливості есе
Твір на літературну тему. Аналіз художнього твору поєднано з власними роздумами. Учень часто залежний від чужих інтерпретацій тексту, робота зводиться переважно до переказування чужих думок	Яскраво виражена авторська позиція. Щоб виразити себе, автор есе наводить багато прикладів, проводить паралелі, добирає аналогії; використовує асоціації, символи, робить непередбачувані висновки, тож виникають несподівані повороти думки
Роздум: строго визначена структура висловлення: теза, аргументи, висновок	Вільна композиція. Стилю притаманні легкість, ефект розмови із співбесідником, образність, афористичність
Оповідання: мета – зображення певної події, наявність сюжету й вигаданих або справжніх героїв	Мета – інформація чи інтерпретація, інформування про ідеї, пояснення і переконання, а не переказування подій чи ситуацій; немає вигаданих персонажів і сюжету
Реферат: можлива компіляція досить великих уривків з авторських робіт з посиланнями на джерела	Ексклюзивна робота, у якій автор висловлює СВОЮ точку зору
Нарис: у центрі – певна подія, яка справила сильне враження на автора	У центрі – суб'єктивна точка зору на проблему, подію чи ситуацію, яку автор описує чи аналізує

Специфіку жанру есе виражають такі риси

- Заголовок есе не знаходиться в прямій залежності від теми: окрім віддзеркалення змісту роботи, він може бути відправною крапкою в роздумах автора.
- Вільна композиція есе підлягає своїй внутрішній логіці, а основну думку есе слід шукати в різноманітті роздумів автора. Проблема розглядається з різних сторін.
- Якщо у творі на літературну тему переважає раціональне поєднання аналізу художнього твору з власними міркуваннями, то в есе яскраво виражена авторська позиція.
- Якщо в традиційному творі вітаються індивідуальні особливості стилю й мови автора твору, то в есе індивідуальний авторський стиль - вимога жанру.

Структура есе

1. Вступ – суть та обґрунтування вибору даної теми, складається з ряду компонентів, пов'язаних логічно й стилістично. На цьому етапі дуже важливо правильно сформулювати тезу, яку розкриєте в основній частині. Тут ви повинні погодитися з думкою автора повно чи частково або не погодитися. У вступі фокусується увага на проблематиці есе, ставляться ключові питання. Не зайвим буде вказівка на актуальність (значимість для сучасного суспільства) проблеми есе.

2. Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми та виклад ключового питання. Ця частина передбачає розвиток аргументації та аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних фактів, інших доказів та позицій із цього питання. Основний зміст есе являє собою аналіз початкового тези-гіпотези, який неможливий без пошуку заперечень, формулювання протилежних точок зору, знаходження парадоксальних рішень, пошуку прикладів із публіцистики, художньої літератури, із досвіду власного життя. Тут мало погодитися або не погодитися з чиеюсь думкою. Необхідно продовжити або доповнити її.

Аргументи повинні бути послідовними. Кожна думка має підкріплюватися доказами.

У процесі побудови есе необхідно пам'ятати, що один абзац повинен містити тільки одне твердження й відповідний доказ,

підкріплений ілюстративним матеріалом.

3. Висновок – узагальнення та аргументація, які підсумовують есе або ще раз вносять пояснення, підкріплюють сенс і значення викладеного в основній частині.

- *Завдання есе - зовсім не розповідь про життєву ситуацію, а інформування про спричинені нею ідеї, їхні пояснення, ненав'язливе намагання переконати в чомусь адресата мовлення.*
- *Це «вільне» письмо на запропоновану тему, у якому найбільше цінується самостійність, аргументованість, оригінальність вирішення проблеми, дискусійність.*

Есеїстичному стилю властиві:

- образність, рухливість асоціацій, нерідко антитиповість мислення, орієнтування на інтимну відвертість і розмовну інтонацію,
- нестандартне, оригінальне висвітлення матеріалу; часто це розмова вголос, вираження емоцій,
- елементи імпровізації, певного пафосу, іронії,
- афористичність, використанням нових поетичних образів, свідомо настановна на розмовну інтонацію й лексику,
- використання численних засобів художньої виразності: метафори, алегоричних образів, символів, порівнянь.

Есе - це суб'єктивний, індивідуальний, самостійний простір, де формуються позиції, висловлюються думки, передбачення та демонструється відповідне індивідуалізоване ставлення.

Твір-есе на уроках словесників у школі

Головна місія та мета есе - це викладення самостійного бачення учнем проблеми, питання, теми на підставі опрацьованого матеріалу та аргументів, у відповідності до обраного підходу, стилю тощо. Цей вид роботи якнайкраще підходить для навчання школярів критично мислити, для розвитку мовленнєвих компетенцій учнів як на уроках української мови, так і під час роботи над художніми текстами. За висловом

Б.Степанишина, головне - не сума, не повнота знань, а розвинуті на її матеріалі, її засобами здатності уявляти, співпереживати, розмірковувати, аналітично мислити, вивчене систематизувати, узагальнювати і, зрештою, усі ці вміння застосовувати повсякденно протягом усього життя.

Орієнтовний план есе

1. ВСТУП – один абзац

Використовуйте «пастки» для залучення уваги, такі як: цитата, вірш, питання, роздуми, незвичайні факти, ідей або смішні історії. Немає необхідності висловлювати в першій пропозиції основну думку. Уникайте таких фраз, як «Це есе про ...» або «Я збираюся поговорити про...».

2. ОСНОВНА ЧАСТИНА – 2-3 абзаци.

Виражайте свої думки зрозуміло.

Підкріплюйте основні ідеї фактами, роздумами, ідеями, яскравими описами, цитатами або іншою інформацією чи матеріалами, які інтригують і захоплюють увагу читача.

Використовуйте довідкові матеріали, щоб усунути тавтологію.

3. ВИСНОВОК – один абзац.

Продемонструйте вашу позицію щодо порушеної проблеми.

Зробіть узагальнення та аргументацію, яка підсумовує викладене в основній частині.

Технологія підготовки до написання есе

1-й етап. Ознайомлення школярів із жанром есе та вимогами до його створення.

Есе як жанр літературної творчості	
Обсяг тексту	Від 800 до 1000 слів (ЗНО вимагає 200–250 слів).
Особливості змісту	В основу покладено роздуми автора з приводу чогось побаченого, прочитаного або пережитого особисто. Висловлюються погляди автора – його світогляд, думки, почуття, ідеї, висвітлюються моральні (етичні, громадянські тощо) цінності. Над усе цінується самостійність і оригінальність, парадоксальність думок та оцінок. На першому плані – особистість автора.

Особливості композиції	Композиція довільна, послідовність викладу спричинена логікою авторських роздумів. Обов'язковою є аргументованість і переконливість. У тексті проводяться паралелі, добираються аналогії, використовуються асоціації. Філософські роздуми поєднано з авторською емоційною оцінкою подій або явищ.
Особливості стилю	Стиль – художній або публіцистичний. Емоційність, експресивність, яскрава образність досягаються вживанням метафор, порівнянь, алегоричних і притчевих образів, символів. Коректність у висловленні дискусійних думок.
Особливості мови	Розмовна інтонація (безпосередність, невимушеність вислову). Допускається розмовна лексика, що створює враження «живої бесіди» з читачем. Уживання неповних речень, питальних та окличних конструкцій, риторичних звертань, запитань, тверджень, афористичність. Головна вимога - індивідуальність авторського стилю.
Заголовок	Заголовок не перебуває в прямій залежності від змісту, він може пояснювати, що стало поштовхом авторських роздумів, передавати почуття, настрої автора тощо.

2-й етап. Ознайомлення зі зразками жанру – як із творами визначних майстрів пера (передовсім через міжпредметні зв'язки – на уроках літератури есе опрацьовують), так і з цікавими учнівськими роботами цього жанру.

3-й етап. Ознайомлення з алгоритмом створення есе (можливо, в традиційній для сучасної школи формі пам'ятки). Практична апробація школярами такого алгоритму в малих групах або парах.

4-й етап. Презентація створеного есе групами (парами).

5-й етап. Колективне обговорення прослуханих есе, визначення типових утруднень у їхньому створенні та шляхів попередження допущених помилок (змістових, мовленнєвих).

6-й етап. Індивідуальна робота учнів над створенням есе.

В основу тексту покладено роздум, спричинений тим, що автор бачить, чує, переживає, що ятрить його душу, на що немає відповіді, а хотілося б, щоб була. Тож завдання есе – зовсім не розповідь про життєву ситуацію, а інформування про спричинені нею ідеї, їхні пояснення, ненав'язливе намагання переконати в чомусь адресата мовлення.

Зрозуміло, есе як вид роботи з української мови не слід змішувати з методичним прийомом розвитку критичного мислення. Суть прийому «написання есе» в такій технології можна сформулювати так: «Я пишу для того, щоб зрозуміти, що я про це думаю». Це «вільне» письмо на запропоновану тему, у якому найбільше цінується самостійність, аргументованість, оригінальність вирішення проблеми, дискусійність.

Часом у технології критичного мислення цей прийом застосовують як підсумкову рефлексію, коли на усну рефлексію бракує часу.

Щодо есе як виду роботи в курсі вивчення української мови, то цей жанр учнівської творчості має передавати думки автора, його сприйняття ситуації, почуття, народжені в процесі міркування. Це своєрідний «потік інформації», що поєднує філософські роздуми та авторську емоційну оцінку, підкреслено неупереджену. Почуття автора, до речі, неоднозначні, тут виражаються не через штучно приліплені висновки (як це часом робиться у шкільному творі), а природно і логічно. Як у житті. Чудово, якщо есе перетворюється на полеміку автора із самим собою.

Етапи проведення уроку - написання есе:

1. «Творча кухня» (прийоми для емоційного налаштування: вірш, пісня, спогад про перегляд, відеоролик, пісочна анімація, інсценізація, афоризм, випадок з життя).
2. «Розминка для олівця» (прикладі тем для міні-висловлювання: улюблений колір, порада однокласникам, сон, що запам'ятався, історія однієї світлини, остання вибачення).
3. Інтелект - карта.
4. Речення - гачок (початкова фраза, що зачіпає читача: коротка метафора, риторичне запитання, одне слово, жарт, афоризм тощо).
5. Думки без бар'єрів, (індивідуальні враження й міркування учнів).

Технологія підготовки школярів до написання есе *Проаналізувавши вітчизняний досвід роботи над есе у школах, можемо виділити такі етапи (за О. Глазовою):*

1-й етап. Ознайомлення школярів із жанром есе та вимогами до його створення.

2-й етап. Ознайомлення зі зразками жанру - як із творами визначних майстрів пера (передовсім через міжпредметні зв'язки - на уроках літератури есе опрацьовують), так і з цікавими учнівськими роботами цього жанру.

3-й етап. Ознайомлення з алгоритмом створення есе (можливо, в традиційній для сучасної школи формі пам'ятки). Практична апробація школярами такого алгоритму в малих групах або парах.

4-й етап. Презентація створеного есе групами (парами).

5-й етап. Колективне обговорення прослуханих есе, визначення типових утруднень у їхньому створенні та шляхів попередження допущених помилок (змістових, мовленнєвих).

6-й етап. Індивідуальна робота учнів над створенням есе.

Прийомів для написання успішного есе існує багато. Ось деякі з них.

Ефектний початок - вступ, дуже важливий елемент твору. Читач визначає для себе, чи варто йому читати ваше есе. Для початку есе існує кілька підходів, наприклад:

1. Стандартний (найпоширеніший). Необхідно відповісти на шість запитань: хто, що, коли, де, чому і як. Відповіді на ці запитання дадуть змогу читачеві зрозуміти, чого йому очікувати.
2. Несподіваний - це може бути що завгодно, але читач повинен бути здивований або шокований.
3. Дієвий — зображення самого процесу, а причини й наслідки впливають далі. Цей підхід зручний для коротких есе.
4. Авторитарний - пропонує інформацію в наказовому тоні, щоб створити враження упевненості автора тільки в собі.
5. Інформативний — читач одразу отримує інформацію про те, що буде далі у творі.
6. Цитатний - вдало підібрана цитата одразу привертає увагу читача (не рекомендується використовувати прислів'я і кліше — це банально).

7. Діалоговий - з одного боку, такий початок стимулює читача як учасника діалогу, з іншого, - це може бути просто потік думок з риторичними запитаннями.

- **Хронологія есе** - послідовність подій (але не зациклюйтесь на часі ~ есе може вийти нудним). Просто згадуйте час. Не намагайтесь у дрібницях описувати все, що відбувалося в певний період.
- **Оповідання** — дія або історія, що триває до самого кінця есе, в якій підкреслюються якості, можливості або знання, пов'язані з темою вашого есе.
- **Опис** - характерною рисою такого есе є яскрава образність твору, що підтверджується багатою мовою, і цікаві деталі, які залишають читача довгий час під враженням.
- **Порівняння** - в основному цей прийом використовується щодо питання, за яким потрібно описати, наприклад, досвід або невдачу.
- **Фінальні компоненти** - останні абзаци (абзац) мають завершувати вашу думку і залишити в пам'яті читача яскравий слід.

Як НЕ слід писати есе

1. НЕ вносьте в есе інформацію, яка не підтверджує вашу думку.
2. НЕ треба писати особисту біографію, детальні подробиці вашого життя.
3. НЕ бійтесь починати спочатку, вже написана робота не відповідає на питання есе.
4. НЕ намагайтесь злякати всіх надзвичайним словниковим запасом.
5. НЕ використовуйте загальний набір банальних фраз та тверджень.
6. НЕ перебільшуйте.
7. НЕ будуйте роботу лише на простих реченнях.
8. НЕ використовуйте цитати без імені автора.
9. НЕ здавайте роботу, не перевіривши її.

Критерії оцінювання есе

- відповідність змісту темі есе,
- самостійність виконання роботи,
- наявність у тексті авторської позиції з обраної теми,
- уміле використання прийомів порівняння й узагальнення для узагальнення взаємозв'язку понять і явищ,

- дотримання есеїстичного стилю, лексичних і граматичних норм літературної мови,
- відповідність вимогам щодо оформлення письмових робіт.

Критерій	Змістовий вияв і композиційне оформлення	К-сть б.
Теза	Сформульовано тезу, яка презентує власну, незмінну впродовж усього викладу позицію щодо порушеної в завданні проблеми	2
	У роботі немає вправного формулювання тези, але є речення та ключові слова, що відбивають власний погляд на обговорювану проблему	1
	Не сформульовано тези. Зміст висловлення свідчить про відсутність власної позиції щодо порушеної проблеми й несформованість того чи іншого погляду на неї. Теза не відповідає запропонованій темі	0
Аргумент 1	Подано розвиток власної думки, наведено доречний і переконливий аргумент (доказ, підстава для обґрунтування, підтвердження висловленої тези), який пов'язує тезу з прикладами	1
	Не наведено жодного аргументу для обґрунтування тези або наведений аргумент не є доречним	0
Приклад до аргументу 1	Аргумент підкріплено, проілюстровано принаймні одним розгорнутим, добре поясненим прикладом. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння того, як міркування стосовно шляхів розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в наведеному прикладі	1
	Прикладу немає або він не є доречним	0
Аргумент 2	Подано розвиток власної думки, наведено доречний і переконливий аргумент (доказ, підстава для обґрунтування, підтвердження висловленої тези), який пов'язує тезу з прикладами	1
	Не наведено жодного аргументу для обґрунтування тези або наведений аргумент не є доречним	0
Приклад до	Аргумент підкріплено, проілюстровано принаймні одним	1

аргументу 2	розгорнутим, добре поясненим прикладом. Ілюстрація логічно вписується в розвиток доведення, показуючи розуміння того, як міркування стосовно шляхів розв'язання певної проблеми виявляються, підтверджуються в наведеному прикладі	
	Прикладу немає або він не є доречним	0
Логічність, послідовність	Висловлювання демонструє зосередженість на обговорюваній проблемі, цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу). Заявлена теза послідовно доводиться. Учасник постійно тримає порушену ним проблему у фокусі своєї уваги, не відступаючи вбік. Учасник висловлює думки в певній послідовності, відбирає лексичний матеріал і мовленнєві засоби відповідно до теми й ситуації	2
	Помітне відхилення від обговорюваної теми, є порушення логічності, цілісності, послідовності, Робота не структурована за абзацами.	
	Логіки викладу, цілісності й послідовності думки немає.	
Висновок	Наприкінці власного висловлювання учасник робить підсумок зі свого доведення, указуючи на те, яку думку (позицію) він урешті тримав у полі зору, коли наводив аргументи й приклади. Висновок відповідає запропонованій темі й органічно впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів. Висновок є останнім абзацом роботи	2
	Висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами	1
	Висновку немає; висновок не відповідає сформульованій у власному висловлюванні тезі; висновок не пов'язаний з аргументами та прикладами	0

При оцінюванні есе в центрі уваги знаходиться:

- * здібність критично та незалежно оцінити наявні дані, точку зору, позицію, аргументи;
- * здібність розуміти, оцінювати та встановлювати зв'язки між ключовими моментами проблем та запитань;
- * уміння диференціювати протилежні підходи та моделі, застосовуючи їх до емпіричного матеріалу або дискусії з принципових питань;
- * здатність до застосування аналітичних підходів, моделей тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Літературознавчий словник-довідник /Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. - К.: ВІД «Академія», 1997.
2. Шендеровський К.С. Як написати успішне есе. Методичні рекомендації до написання есе. http://iournlib.univ.kiev.ua/ese_gol_2.doc
3. Глазова О.П.Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів [Електронний ресурс] / О.П.Глазова // Методичні діалоги. - 2010. - №5.- Режим доступу: .
4. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя /Б.І. Степанишин. -К.: РВЦ «Проза», 1995.-256с.

Поради, як написати есе:

- o <http://www.psychologia.net/esse.htm>
- o <http://www.genon.ru/GetAnswer.aspx?qid=fdd20527-e980-4caf-bdbf-b7fcc1eff5cb>
- o <http://www.publiclibrary.ru/readers/otlichnik/learn-kak-napisat-esse.htm>
- o <http://www.scribd.com/doc/4228278/Kak-napisat-esse>
- o <http://www.mbastrategy.ua/content/view/76/46/>

МАТЕРІАЛИ З САЙТУ:А.А. ХИМИНЕЦЬ

http://svitliteraturu.com/board/metodichni_rekomendaciji/metodichni_rekomendaciji_d_o_napisannja_ese/6-1-0-153

http://galyna-zhukova.edukit.dn.ua/vse_dlya_vchitelya_svitovoi_literaturi/metodichni_materiali/napisannya_ese/